

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE
NAIH nyilvántartási szám: 40689

Az alapvető jogok biztosa
mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus

JELENTÉSE

az AJB-496/2018. számú ügyben

Előadó: dr. Sárközy István
dr. Fliegauf Gergely
dr. Izsó Krisztina
dr. Zelei András

Látogatás helyszíne: Budapesti Rendőr-főkapitányság Központi Fogda

2018.

**Az alapvető jogok biztosa mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus
Jelentése
az AJB-496/2018. számú ügyben**

Előadó: dr. Sárközy István

1. Az eljárás megindulása

Magyarországon a 2011. évi CXLIII. törvény hirdette ki az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlése által 2002. december 18-án elfogadott, a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyvét (a továbbiakban: Jegyzőkönyv). A Jegyzőkönyv 1. cikke szerint a célja egy olyan rendszer létrehozása, amelyben független nemzetközi és nemzeti testületek – a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzése céljából – olyan helyszínekre látogatnak el rendszeresen, ahol embereket fosztanak meg a szabadságuktól.

A Jegyzőkönyv 3. cikke alapján minden részes állam belföldi szinten létrehoz, kijelöl vagy fenntart egy vagy több látogató testületet (nemzeti megelőző mechanizmus) a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megakadályozása érdekében.

A Jegyzőkönyv 4. cikke értelmében minden részes állam köteles lehetővé tenni a látogatásokat a joghatósága és ellenőrzése alatt álló bármely helyen, ahol az embereket valamely állami hatóság utasítására, kezdeményezésére, hozzájárulásával vagy elfogadásával megfosztják vagy megfoszthatják személyes szabadságuktól (fogvatartási helyek). Az NMM látogatásainak célja az, hogy szükség esetén megerősítsék az említett személyek védelmét a kínzással és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmóddal vagy büntetésekkel szemben.

Magyarországon 2015. január 1-jétől nemzeti megelőző mechanizmusként (a továbbiakban: NMM) az alapvető jogok biztosa jár el, aki e feladatának teljesítése során a fogvatartási helyeken a szabadságuktól megfosztott személyekkel való bánásmódot beadvány és alapvető joggal összefüggő visszásság hiányában is rendszeresen vizsgálja.¹

1.1. A látogatás helyszínének kiválasztása

A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény (a továbbiakban: Egyezmény) az 1988. évi 3. törvényerejű rendelettel vált a magyar jogrend részévé. Az Egyezmény 2. cikk 1. pontja értelmében minden részes állam törvényhozási, igazgatási, bírósági és egyéb hatékony intézkedéseket köteles hozni annak érdekében, hogy megakadályozza kínzási cselekmények elkövetését a joghatósága alá tartozó egész területen. A kínzás, és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok megelőzése az állam objektív alapjogvédelmi kötelezettségének része.²

Az NMM megelőzési célú látogatási tevékenységének része az utóvizsgálat, amelynek során a korábbi helyszíni látogatása során feltárt visszásságok megszüntetése, illetve megelőzése érdekében javasolt intézkedések megvalósítását ellenőrzi. Az utóvizsgálat egyik célja, hogy az NMM információt kapjon az államnak és a fenntartónak az ajánlásokkal összefüggésben tett intézkedéseiről, a másik, hogy ösztönözze az ajánlások végrehajtását.³

¹ Lásd az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény 39/A. §-át, valamint a 39/B. § (1) bekezdését.

² Lásd az Alkotmánybíróság 64/1991. (XII. 10.) AB határozatát.

³ Ld. Moritz Birk, Gerrit Zach, Debra Long, Rachel Murray, Walter Suntinger: Enhancing impact of National Preventive Mechanisms, Strengthening the follow-up on NPM Recommendations in the EU: Strategic Development, Current Practices and the way forward. 10. oldal. A Ludwig Boltzmann Institute és a University of Bristol tanulmánya, a továbbiakban: Boltzmann-Bristol tanulmány. http://www.bristol.ac.uk/media-library/sites/law/hric/2015-documents/NPM%20Study_final.pdf

Az utóvizsgálat fókuszpontja a korábbi jelentésben megfogalmazott ajánlások monitorozása, valamint a legtöbb problémát okozó területek ismételt ellenőrzése. Az utóvizsgálat alkalmat ad arra is, hogy az NMM által kezdeményezett intézkedések tekintetében a vezetőséggel és a személyzettel a helyszínen egyeztetés történjen.

1.2. A nemzeti megelőző mechanizmus hatásköre

A Jegyzőkönyv 4. cikke értelmében fogvatartási helynek minősül bármely olyan hely, ahol az embereket valamely állami hatóság utasítására, kezdeményezésére, hozzájárulásával vagy elfogadásával megfosztják vagy megfoszthatják személyes szabadságuktól. Ugyanezen cikk 2. pontja szerint a szabadságelvonás mindennemű fogva tartást vagy bebörtönzést jelent, valamint egy személy elhelyezését olyan állami vagy magántulajdonú, őrizetbe vételi környezetben, amelyet az illető valamilyen bírói, közigazgatási vagy más hatóság utasítására önként nem hagyhat el.

A Budapesti Rendőr-főkapitányság Központi Fogda (a továbbiakban: Fogda) a Jegyzőkönyv 4. cikke szerinti fogvatartási helynek minősül, ezért a vizsgálati hatásköröm fennáll.

1.3. Az érintett alapvető jogok

- A jogállamiság elve: „*Magyarország független, demokratikus jogállam.*” [Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés]
- Az emberi méltósághoz való jog: „*Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.*” [Alaptörvény II. cikk]
- A kínzás, embertelen, megalázó bánásmód vagy büntetés tilalma: „*Senkit nem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni, valamint szolgátságban tartani.*” [Alaptörvény III. cikk (1) bekezdés]
- A testi és lelki egészséghez való jog: „*Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.*” [Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdés]

1.4. Az alkalmazott jogszabályok, állásfoglalások, iránymutatások

Nemzeti jogforrások

- Magyarország Alaptörvénye
- 2011. évi CXI. törvény az alapvető jogok biztosáról (a továbbiakban: Ajbt.)
- A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet (a továbbiakban: IM rendelet)
- A rendőrségi fogdák rendjéről szóló 56/2014. (XII. 5.) BM rendelet (a továbbiakban: BM rendelet)
- A rendőrség szolgálati szabályzatáról szóló 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet (a továbbiakban: Szolgálati Szabályzat)
- A Rendőrség Fogdaszolgálati Szabályzatáról szóló 3/2015. (II. 20.) ORFK utasítás

Nemzetközi források

- A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyve (a továbbiakban: Jegyzőkönyv, Magyarországon kihirdette a 2011. évi CXLIII. törvény)

- Analytical assessment tool for national preventive mechanisms (CAT/OP/1/Rev.1) (a továbbiakban: Értékelési útmutató)
- A Kínzást és az Embertelen vagy Megalázó Bánásmódot vagy Büntetést Megelőzni Hivatott Európai Bizottság (a továbbiakban: CPT) 2., 9. és 11. általános jelentése
- Az ENSZ fogvatartottakkal való bánásmódra vonatkozó standard minimumszabályai⁴ (Nelson Mandela szabályok)
- Isztambul Protokoll (A kínzás vagy más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés eredményes kivizsgálásáról és dokumentálásáról szóló kézikönyv, Az Egyesült Nemzetek Szervezete emberi jogi főbiztosának benyújtva: 1999. augusztus 9.)⁵

1.5. A látogatás módszere

Az NMM látogatásainak célja a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódok vagy büntetések megelőzése. Az Ajbt. 39/B. § (2) bekezdése értelmében az alapvető jogok biztosa – a 21. § (1) bekezdésében foglaltak mellett – a vizsgálata során adatokat, felvilágosítást és iratmásolatokat kérhet a vizsgált hatóságtól a fogvatartási helyek számáról és földrajzi helyéről, valamint a fogvatartási helyeken lévő, szabadságuktól megfosztott személyek számáról, a velük való bánásmódról és fogva tartásuk körülményeiről. Az Ajbt. 39/B. § (3) bekezdése szerint a helyszíni ellenőrzés során az alapvető jogok biztosa

- a fogvatartási helyekre és a vizsgált hatóság egyéb helyiségeibe korlátozás nélkül beléphet,
- a fogvatartási helyek számára és földrajzi helyére, valamint a fogvatartási helyeken lévő, szabadságuktól megfosztott személyek számára, a velük való bánásmódra és fogva tartásuk körülményeire vonatkozó összes iratba korlátozás nélkül betekinthez, azokról kivonatot és másolatot készíthet,
- a vizsgált hatóság munkatársát, és a szabadságától megfosztott személyt, valamint bármely ott tartózkodó személyt meghallgathat.

A Fogda látogatása során a látogatócsoport tagjai a helyszínen betekintettek iratokba, fényképfelvételeket készítettek, méréseket végeztek. Megtekintették az épület állapotát, és felmérték a helyiségek méretét, megvizsgálták a személyes higiéné feltételeit. A látogatócsoport tagjai előre kidolgozott kérdéssorok alapján interjúkat készítettek a fogvatartottakkal, az intézmény vezetőjével és a személyi állomány tagjaival a bánásmóddal, az elérhető programokkal, a kapcsolattartással, a konfliktuskezeléssel, a fegyelmezéssel és a panaszkezeléssel összefüggésben.

1.6. Az utóvizsgálat szerepe, módszere

Az Egyezmény 22. cikke értelmében a részes állam illetékes hatóságai megvizsgálják a nemzeti megelőző mechanizmus ajánlásait, és párbeszédet folytatnak vele a lehetséges megvalósítási intézkedésekről.

Az utóvizsgálat elsődleges szerepe, hogy számba vegye és értékelje az NMM korábbi látogatásának eredményeként javasolt intézkedések megvalósulását, amelyek hozzájárultak ahhoz, hogy javuljon a bánásmód és a fogvatartás színvonala.

A Kínzás és Más Kegyetlen, Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetés Megelőzési Albizottsága (The Subcommittee on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman

⁴ Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners. Adopted by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held at Geneva in 1955, and approved by the Economic and Social Council by its resolutions 663 C (XXIV) of 31 July 1957 and 2076 (LXII) of 13 May 1977.

⁵ Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Istanbul Protocol, Submitted to the United Nations High Commissioner for Human Rights, 9 August 1999.

or Degrading Treatment or Punishment, a továbbiakban: SPT) a nemzeti megelőző mechanizmusok kötelezettségeként határozza meg a jelentésben foglalt ajánlások megvalósulásának elsősorban az utóvizsgálatokon keresztül történő ellenőrzését.⁶ Az utóvizsgálatok fókuszában azok a szempontok állnak, amelyek kapcsán a korábbi látogatások a legtöbb kockázatot tárták fel.

Az SPT álláspontja szerint a nemzeti megelőző mechanizmus nem csak írásbeli, hanem szóbeli párbeszédet is kell, hogy folytasson az általa javasolt intézkedések címzettjeivel, például rendszeres találkozók, konferenciák vagy munkacsoportok formájában.⁷ A rendszeres személyes kapcsolattartás során lehetőség nyílik részletesen elmagyarázni a vizsgálat megállapításait. A folyamatos párbeszéd révén erősödik az NMM és a címzettek közötti együttműködés és bizalom, valamint a címzettek hajlandósága, hogy végrehajtsák a jelentésben leírt ajánlásokat.

A látogatásokról, így az utóvizsgálatról szóló jelentéseket – főszabály szerint – a nyilvánosság számára is hozzáférhetővé kell tenni. Ezen túlmenően a nemzeti megelőző mechanizmus éves tevékenységéről szóló jelentés tartalmazza a korábbi éves jelentésekben foglalt ajánlások utóvizsgálatát.⁸

Az utóvizsgálat további eszköze lehet a jogszabályok véleményezése vagy javaslat jogszabályok módosítására, megalkotására. E feladatok elvégzésére az Ajbt. 2. § (2) bekezdése ad lehetőséget, amelynek értelmében az alapvető jogok biztosa véleményezi a feladat- és hatáskörét érintő jogszabályok tervezetét, [...] valamint javaslatot tehet az alapvető jogokat érintő jogszabályok módosítására, megalkotására, illetve nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére.

Az NMM-hez érkező egyéni panaszok is rávilágíthatnak olyan problémákra, amelyekre nem derült fény a helyszíni látogatás során, így egy utóvizsgálat számba veheti e szempontokat is.⁹ Fontos megjegyezni, hogy az alapvető jogok biztosa az egyéni panaszokat nem a nemzeti megelőző mechanizmus feladatainak ellátása, hanem az általános alapjogvédelmi kötelezettsége körében vizsgálja.¹⁰

Jelen utóvizsgálat fókuszpontjában – a korábbi jelentésem ajánlásainak megvalósulása mellett – a fogvatartottak szállítási körülményeinek vizsgálata állt.

A 2017. évi vizsgálatok kiemelt vizsgálati szempontja a fogvatartottak étkezése volt, ezért az utóvizsgálat kitért a Fogdán elhelyezett fogvatartottak ételmezésére.

A látogatás vezetője: dr. Sárközy István, jogász

A látogatás résztvevői: dr. Fliegaufer Gergely, pszichológus
dr. Izsó Krisztina, jogász
dr. Zelei András, jogász

A látogatás időpontja: 2017. február 8.

---

⁶ Ld. Értékelési útmutató 33. pont.

⁷ Ld. Értékelési útmutató 34. pont.

⁸ Ld. Értékelési útmutató 35. pont.

⁹ Boltzmann-Bristol tanulmány 60. o.

¹⁰ Lásd az Alaptörvény 30. cikk (1) bekezdését.

2. Előzmények

2.1. Az NMM korábbi látogatásának tapasztalatai

Az NMM első ízben 2015. október 13-14-én látogatott a Fogdára. A látogatásról szóló jelentés¹¹ több visszásságot is megállapított. A lépcsőházban a fűtéscsöveket fedő alumínium burkolatok több helyen horpadtak voltak, amelyeket a Fogda vezetőjének tájékoztatása szerint a kerületi rendőrkapitányságokon dolgozó, az előállítást végző rendőrök okoztak a gumibotjukkal. A Fogda berendezéseinek és felszerelésének ütlegetése félelmet kelthet a fogvatartottakban, amely az Alaptörvény III. cikkében meghatározott embertelen, megalázó bánásmód tilalmával és a IV. cikkben leírt személyi biztonsághoz fűződő joggal összefüggő visszásságot okozott.

A Fogda lépcsőházában, a közös fogvatartotti zuhanyzóban és WC-kben beázások nyomai voltak láthatók, kosz és penésznyomok borították a falakat. A személyzet tartózkodására szolgáló helyiségek és a konyhák leromlott állapotban voltak. Az első emeleten lévő őri pihenőben nagyon gyér volt a természetes megvilágítás, mivel a helyiség ablaka tűzfalra néz. A személyzeti öltözőben szűk volt a mozgástér, az öltözőszekrények ajtaja megrepedezett. A személyzeti zuhanyzó állapota is rossz volt, a világítótesteken nem volt bura. A személyzet munkavégzéséhez – a fenti állapotok miatt – a legalapvetőbb feltételek sem voltak biztosítva. A Fogda területe emberi tartózkodásra alkalmatlan volt; a munkavégzés rossz körülményei az Alaptörvény II. cikkében rögzített emberi méltósághoz való joggal összefüggő visszásságot okoztak. A személyzet mindennapi munkájának nehézségei, a tárgyi feltételek hiánya, az ablak nélküli helyiségben való tartózkodás – figyelembe véve azt is, hogy a személyzet fokozott lelki megterheléssel járó munkát végzett – a fogvatartottakkal való bánásmódra is kihatott, ezért veszélyeztette az Alaptörvény III. cikkében megfogalmazott kínzás, embertelen, megalázó bánásmód tilalmának, valamint az Alaptörvény XX. cikkében meghatározott testi és lelki egészséghez fűződő jog érvényesülését.

A zárkák egy személyre jutó mozgástere nem érte el a 3 m²-t. A zárkák falait zsírnyomok borították, a linóleum több helyen felvált a padlóról. A zárkákban nem volt külön WC és zuhanyzó, a fogvatartottak közös zuhanyzót használtak. A Fogdához tartozó sétaudvarokon állt a víz. Ezen körülmények miatt a Fogda huzamos emberi tartózkodásra alkalmatlan volt. Az elhelyezési körülmények az Alaptörvény III. cikkében tilalmazott embertelen, megalázó bánásmóddal, és az Alaptörvény XX. cikkében rögzített testi és lelki egészséghez fűződő joggal összefüggő visszásságot okoztak.

Az őrparancsnoki irodában lévő megfigyelő monitorok rossz műszaki állapotban voltak. A kamerák által megfigyelt területeken sok volt a holttér, így például a lépcsőfordulókat nem lehetett belátni. A monitorok rossz állapota és a holtterek veszélyeztették a fogvatartottak, valamint a személyzet biztonságát, az Alaptörvény IV. cikkében biztosított személyi biztonsághoz fűződő jog érvényesülését.

A fogvatartottak orvosi vizsgálaton vettek részt a Fogdára való befogadást megelőzően. A vizsgálaton az orvos, az ápoló és a fogvatartottat kísérő rendőrök voltak jelen. Az orvosi vizsgálat során a fogvatartottakat kísérő rendőrök látó- és hallótávolságon belül tartózkodtak. A független orvosi vizsgálatot veszélyeztetheti a kísérő rendőrök jelenléte, mivel a vizsgálatot végző orvos a rendőrség alkalmazásában áll. Álláspontom szerint a vizsgálatot úgy kellett volna elvégezni, hogy a rendőri kíséret hallótávolságon kívül, az orvos kifejezett kérése esetén is csak látótávolságban legyen. Erre a követelményre a CPT több jelentésében¹² is felhívta a figyelmet. A fogvatartott külkórházba kísérését nem végezheti ugyanaz a rendőr, aki őt előállította. Az ezzel ellentétes gyakorlat sértette a fogvatartottnak az Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdésében biztosított testi és lelki egészséghez fűződő jogát.

¹¹ Lásd az alapvető jogok biztosa A/B-151/2016. számú ügyben készített jelentését.

¹² Lásd a CPT 1994-ben, 1999-ben, 2003-ban, 2009-ben és 2013-ban, Magyarországon tett látogatásáról szóló jelentéseit.

A vizsgálat felhívta a figyelmet, hogy a fogvatartottak egészségügyi adatait tartalmazó dokumentumokat nem lenne szabad a személyzet részére hozzáférhetővé tenni, azokat az adatkezelésre vonatkozó jogszabályi előírásokkal összhangban kell kezelni. A CPT 3. általános jelentésének 50. pontja értelmében az orvosi titoktartásnak a börtönökben is érvényesülnie kell. A személyes adatokhoz fűződő joggal összefüggő visszásság orvoslása érdekében bejelentést tettem a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóságnál.

Felhívtam a figyelmet arra, hogy a fogvatartottak számára érthető módon kell elmagyarázni a befogadási nyilatkozat tartalmát, különös tekintettel arra az esetre, ha a fogvatartott írástudatlan. Az Alaptörvény II. cikkében biztosított emberi méltósághoz való joggal összefüggő visszásságot okozhat, ha a fogvatartott nem a számára érthető módon, nem teljes körűen kap tájékoztatást az általa aláírandó nyilatkozat tartalmáról.

Hasonlóképp, a fogvatartott számára átadott – mintegy 10 oldalas – írásbeli tájékoztató átadásakor meg kellene győződni arról, hogy a fogvatartott képes-e elolvasni és megérteni azt. Abban az esetben, ha a fogvatartott írástudatlan, szóban, két tanú jelenlétében kell tájékoztatni őt a jogairól és kötelezettségeiről. Az írástudatlan fogvatartott szóbeli tájékoztatásának elmaradása az Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdésében biztosított tisztességes eljáráshoz való joggal összefüggő visszásságot eredményezett.

A fogvatartottak egészségügyi adatainak a fogvatartott többi iratával együtt történő kezelése, és a személyzet részére hozzáférhetővé tétele jogszabálysértő volt, ezért az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében megfogalmazott jogállamiság elvéből fakadó jogbiztonság érvényesülésével, és az Alaptörvény VI. cikk (2) bekezdésében foglalt személyes adatok védelméhez fűződő joggal összefüggésben visszásságot okozott.

A kapcsolattartás vonatkozásában a jelentés nem tárt fel visszásságra utaló körülményt a Fogdán.

A látogatócsoport nem észlelt visszásságra utaló körülményt sem a kapcsolattartás, sem a kényszerítő eszközök alkalmazása kapcsán.

A fogvatartott számára biztosítani kell a lehetőséget, hogy hozzátartozóját vagy más értesítsen, feltéve, hogy ez nem veszélyezteti az intézkedés célját. Ha a fogvatartott nincs abban a helyzetben, hogy e jogával élhessen, az értesítési kötelezettség a rendőrséget terheli. A CPT 1999. évi Magyarországon tett látogatásáról készült jelentés ajánlásai szerint biztosítani kell a hozzátartozó vagy a harmadik személy késelem nélkül történő értesítését, továbbá a jogi képviselőhöz történő hozzáférés lehetőségét hatékony módon, a fogvatartás első pillanatától kezdődően. Az előállító rendőri szervek eljárása során a hozzátartozó értesítésének késeleme és a fogvatartottnak a jogi képviselő jelenlétének hiányában történt meghallgatása az Alaptörvény IV. cikkében biztosított szabadsághoz és a személyi biztonsághoz fűződő joggal összefüggő visszásságot okozott.

A fogdai befogadást megelőzően eljáró rendőri szervek által elkövetett bántalmazások az Alaptörvény III. cikkében leírt embertelen, megalázó bánásmód tilalmával összefüggő visszásságot valósítottak meg.

A Fogda zárkáiban nem volt biztosítva a jogszabályban meghatározott mozgástér, a megvilágítás hiányos, a zuhanyzók és WC-k állapota leromlott volt, több helyen kosz és penész éktelenkedett.

3. Az utóvizsgálat során feltárt tényállás és megállapítások

3.1. Bejutás az intézménybe, létszámadatok, elhelyezési körülmények

3.1.1. Fogvatartotti létszám, telítettség

Az NMM munkatársai akadály nélkül bejutottak a Fogdára, ahol összesen 29 személlyel: 20 fogvatartottal és a személyi állomány 9 tagjával készíttettek interjút.

A Fogda összes férőhelyeinek száma 133, ahol a látogatás idején 20 személy volt elhelyezve. 17 bűnügyi, 3 szabálysértési őrizetes tartózkodott a Fogdán. Köztük fiatalok nem voltak.

A Fogdán elhelyezhető fogvatartottak száma a BRFK 2016. évi fogdajelentése¹³ (a továbbiakban: BRFK fogdajelentés) szerint a következők szerint alakult. A Fogdán négy szint található: a földszinten 11 zárkában 22 fekhely, az első emeleten 22 zárkában 45 fekhely, a második emeleten 16 zárkában 33 fekhely, a harmadik emeleten szintén 16 zárkában 33 fekhely van. A megfelelő mozgástér biztosításával a földszinten 11, az első emeleten 37, a második emeleten 25, a harmadik emeleten ugyancsak 25 személy helyezhető el. Összesen tehát 65 zárkában 133 fekhely található, azonban csak 98 fogvatartott helyezhető el a megfelelő mozgástér biztosításával. A látogatáskor a Fogda telítettsége 43,4%-os volt, ha a befogadásra alkalmas férőhelyek számával kalkulálunk.¹⁴

Az OPCAT 20. cikk a) pontja értelmében az állam hozzáférést biztosít a fogvatartási helyeken szabadságuktól megfosztott személyek számáról. 2016 decemberében levélben kértem az érintett kormányzati szervek vezetőit, hogy az OPCAT 4. cikke szerinti fogvatartási helyek adatait a 2016. december 31-i állapotnak megfelelően bocsássák rendelkezésemre¹⁵. A helyszíni látogatáskor szolgáltatott adatok megegyeztek a rendelkezésemre álló adatokkal.

A Fogdán a 2016. december 31-ei állapot szerint az engedélyezett férőhelyek száma (2016 novemberétől) 48 fő¹⁶, a Fogda éves átlagos kihasználtsága 19%-os volt. A fogvatartottakat átlagosan 42 óráig tartották fogva. 2016 folyamán összesen 421 külföldi fogvatartott volt elhelyezve a Fogdán.

A telítettség kapcsán alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem észleltem.

3.1.2. Elhelyezési körülmények

Zárka mérete.

A két férőhelyes zárkák mérete 440×195×300 cm, az egy fogvatartottra jutó légtér nagysága 12,87 m³ volt. A zárkákban 2 db fekhely, 2 db asztal, 1 db falikút található. A BRFK fogdajelentése szerint a jogszabályban meghatározott 6 m³ légtér minden zárkában biztosított. Hideg folyóvíz 28 zárkában volt elérhető.

A látogatás a zárkák méretével kapcsolatban alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem észlelt.

¹³ A Rendőrség Fogdaszolgálati Szabályzatáról szóló 3/2015. (II. 20.) ORFK utasítás 167. pontja a Készenléti Rendőrség (KR) parancsnoka, Budapest rendőrfőkapitánya, valamint a megyei rendőr-főkapitányságok vezetői a tárgyévvel vonatkozóan jelentést készítenek az irányításuk alá tartozó rendőri szervek fogdáinak aktuális állapotáról, a rendeltetésszerű működéshez szükséges személyi és tárgyi feltételek alakulásáról, a bekövetkezett rendkívüli események összefoglalt tapasztalatairól. A jelentést KR parancsnoka és a megyei (fővárosi) rendőr-főkapitányságok vezetői a szolgálati út betartásával a tárgyévvel követő év február 15-ig megküldi, illetve felterjesztik az ORFK rendészeti főigazgatójának.

¹⁴ A napi létszámjelentés szerint a befogadásra alkalmas férőhelyek száma 46 fő.

¹⁵ Bővebben ld. az OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus tevékenységéről szóló 2016. évi jelentés 20. oldalát. http://www.ajbh.hu/documents/10180/2537582/NMM_jelentes_2016_vegleges_alairt.pdf/693ef6f8-951e-7178-fb6f-f6a2c9e21daa

¹⁶ 2016 novemberéig 67 fő volt.

Tisztálkodás.

A fogvatartottak befogadáskor kaptak tisztasági csomagot (fogkrém, fogkefe, szappan), azonban az egyik fogvatartottnál ez bontatlanul hevert a polcon. Egy fogvatartott úgy nyilatkozott, hogy van meleg víz és minden nap tudott tisztálkodni. Az újonnan bekerülő fogvatartottak tiszta ágyneműt kaptak. Borotvát nem lehetett bevinni a zárkába, de a folyosón lévő, zárt szekrényekben lehetett ezeket tárolni, és az őrkötől elkérni. A borotválkozást követően az őrkök ellenőrizték a borotva épségét (nem hiányzik-e a penge), majd aláírásukkal igazolták, hogy épségben visszavették a borotvát a fogvatartottól. Több fogvatartott viszont úgy nyilatkozott, hogy a fürdőben hideg volt a víz, ezért nem tudtak megfelelően tisztálkodni.

A BM rendelet 20. § (1) bekezdése értelmében a fogvatartott jogosult a megfelelő elhelyezésre, a folyamatos melegvíz-ellátásra, naponta zuhanyozásra.

A CPT 2. általános jelentésének [CPT/Inf (92) 3] 49. pontja szerint az emberhez méltó környezet alapvető részéhez tartozik a megfelelő szintű higiénia biztosítása. A fogvatartottaknak zuhanyzásra vagy fürdésre is megfelelő lehetőséget kell kapniuk. Az is kívánatos, hogy a zárkán belül legyen folyóvíz.

Az Alaptörvény II. cikkében foglalt emberi méltósághoz való joggal összefüggő visszásságot okozott, hogy a fürdőben nem volt biztosítva a folyamatos melegvíz-ellátás.

Szellőzés, hőmérséklet, megvilágítás a zárkában.

A férfi zárkákban az ablakok nyithatók és zárhatóak voltak, így a szellőzés megfelelő volt. A látogatócsoport 22 °C-os hőmérsékletet és 22%-os páratartalmat mért. A női fogvatartottak zárkájában rossz volt az ablaknyitó, ezért a szellőzés nem volt megfelelő. A női zárkában 32 °C-ot és 24%-os páratartalmat mutatott a műszer. A női fogvatartottak fülledtségre, a friss levegő, szellőzés hiányára panaszkodtak. A meglátogatott női zárka koszos, igénytelen és rendetlen volt, nem takarították. A fogvatartottak elmondása szerint bogarak mászkáltak a helyiségben.

A zárkákban kevés volt a természetes fény, a mesterséges megvilágítás sem volt kielégítő mértékű. A megkérdezett fogvatartottak közül többen is a neonfény vibrálása okozta fej- és szemfájásra, látásromlásra, idegességre panaszkodtak. Elmondták, hogy a zárkákban nem lehet olvasni: nappal túl sötét van, ha pedig felkapcsolják a villanyt, nagyon bántó a neoncső villogása.

Több fogvatartott azt panaszolta, hogy nem tudnak pihenni, mert az őrkök folyton le- és felkapcsolgatják a világítást a zárkákban. A neonlámpák 22:00 óráig égtek.

A BM rendelet 3. § (1) bekezdése szerint a fogda a fogvatartottak elhelyezésére, biztonságos őrzésére szolgáló, huzamos emberi tartózkodásra alkalmas épület vagy épületrész. A 3. § (4) bekezdése értelmében a fogda egyes helyiségeinek hőmérsékletét, megvilágítását és annak értékeit az országos településrendezési és építési követelményekről szóló jogszabályban foglaltak szerint kell biztosítani.

A BM rendelet 9. §-a értelmében a fogdaőrök kötelesek a zárkában elhelyezett fogvatartottak viselkedését folyamatosan figyelemmel kíséreni, azt legalább 20 percenként, előzetes figyelmeztetés nélkül a betekintő sávon keresztül szemrevételezéssel ellenőrizni. A BM rendelet 5. § (2) bekezdése szerint a takarodó és az ébresztő között legalább 8 óra folyamatos pihenőidőt kell biztosítani.

A CPT 11. általános jelentése [CPT/Inf (2001) 16] 30. pontja szerint vannak olyan zárkák, ahol – például fémből készült redőny vagy zsalugáter – megakadályozza a természetes fény és friss levegő bejutását. Különösen olyan helyiségekben gyakori ez, ahol a tárgyalásuk előtt álló fogvatartottakat helyezik el.

A Fogdán biztosítani kell a fogvatartottak biztonságos őrzését és a napirend érvényesülését. Ez azt jelenti, hogy a lámpák 22 óráig éghetnek, de azután azokat le kell kapcsolni reggel 6 óráig, hogy biztosított legyen a legalább 8 óra folyamatos pihenőidő. A 22 óráig égve hagyott világítás zavarhat néhány fogvatartottat, azonban álláspontom szerint a fogvatartottak

biztonságos őrzését is szem előtt kell tartani. A meghibásodott, villódzó neoncsövek cseréjéről mielőbb gondoskodni kell.

A zárkákban nem volt megfelelő a világítás, a szellőzés és a hőmérséklet. Néhány fogvatartott a zárkákban bogarakat látott. Mindez az Alaptörvény III. cikk (1) bekezdésében meghatározott embertelen, megalázó bánásmód tilalmával, és az Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdésében foglalt testi és lelki egészséghez való joggal összefüggő visszátámasztást okozott.

Illemhely.

A CPT 2. általános jelentése [CPT/Inf (92) 3] 49. pontja értelmében az emberhez méltó környezet és a megfelelő higiénia alapvető részét jelenti az, hogy a fogvatartottnak lehetőségük legyen az illemhely azonnali használatára.

A fogvatartott az őrségnek kellett, hogy jelezze, ha WC-re akart menni. A megkérdezett fogvatartottak szerint nagyon változó volt, hogy a jelzésre mennyi idő alatt reagáltak az őrk. Volt, aki azt mondta, hogy „azonnal kiengedük”, mások szerint 5 és 20 perc között változott ez az időtartam.

A fogvatartottak nem használhatták azonnal az illemhelyet, mert nem volt a zárkán belül WC, és az őrk csak késéssel reagáltak a fogvatartottak jelzésére. Ez az Alaptörvény II. cikke szerinti emberi méltósághoz való joggal összefüggő visszátámasztást okozott.

Felújítási munkálatok.

A földszinti fogdaszinten 2011-ben volt tisztasági festés. A Rendőrség Fogdaszolgálati Szabályzatáról szóló 3/2015. (II. 20.) ORFK utasítás 24. pontja értelmében a fogda tisztasági festését (meszelését) szükség esetén, de legalább évente végre kell hajtani. Az évenkénti festés azért maradt el, mivel évek óta nincs olyan üres fogdaszint, ahová a munkálatok idejére a fogvatartottakat el lehetne helyezni. A BRFK fogdajelentése szerint a vizesblokkok elhasználódtak, vízkövesek, felújításra szorulnak. A zárkákban a rögzített asztalok töredezett, balesetveszélyes lapjainak cseréje megtörtént. A folyosók, a szintparancsnoki helyiség és a zárkák padlózata rossz állapotú, botlás- és balesetveszélyes. A zárkákban lévő ablakrácsokat és ablakokat takarítani, mázolni kell. A fogdaszint szellőztetésére a jelenlegi berendezés alkalmatlan.

Az első emeleti fogdaszint felújítása 2010. augusztus 16-tól 2014. június 9-ig zajlott, amelynek során felújították a szinten a falakat, elvégezték azok tisztasági festését, a zárkaajtókat, a radiátorokat és a folyosói ablakrácsokat átfestették. A szellőzőberendezést kicserélték, a vizesblokkokat felújították. A deszkázott fekhelyek helyett tömör műanyag fekhelyek kerültek a zárkákba. A zárkák ablakain a rácsok javítása, cseréje megtörtént. A zárkákban a rögzített asztalok töredezett, balesetveszélyes lapjait kicserélték. Tisztasági festés 2015-ben nem volt, a falak azóta folyamatosan szennyeződtek.

A második emeleti fogdaszinten az első emeleti szint átadása után felújítási munkálatok kezdődtek, amelyek még folyamatban voltak. A szinten felújították a falakat, a tisztasági festés folyamatban volt a BRFK fogdajelentése szerint. 2007-ben került sor a szint teljes tisztasági festésére. A zárkák ablakaira új rácsokat szereltek fel. A zárkaajtókat, radiátorokat és az ablakkereteket le kell mázolni – állt a BRFK fogdajelentésében. A szinten található vizesblokk felújítása megtörtént, azonban a szellőzőberendezés cseréje szorul. A deszkázott fekhelyek és az asztallapok javítása, cseréje szükséges. A BRFK fogdajelentése szerint a szint átadásának időpontja bizonytalan.

A harmadik emeleti fogdaszintet 2013. szeptember 25-én nagyjából egy hétre bezárták, a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet férőhelybővítési munkálatai kezdetén. A fogvatartottakat ideiglenesen a földszinti fogdaszinten helyezték el. A BRFK fogdajelentése szerint ez az állapot a BRFK fogdajelentés megírásának időpontjában (2017. január) is fennállt. A fogdaszint használhatatlan, nem alkalmas emberi tartózkodásra. A 4. emeleti munkálatok által okozott

károkat nem javították ki teljes mértékben, a zárkák tisztasági festése sem történt meg. A fogdaszint átadásának időpontja bizonytalan. Az informatikai osztály felmérte a kamera- és riasztórendszer állapotát, különös tekintettel a holtterek megszüntetésére.

Az elhúzó felújításból eredő férőhelyhiány az Alaptörvény III. cikk (1) bekezdésében leírt embertelen, megalázó bánásmód tilalmával kapcsolatos visszásságot eredményezett.

Sétaudvar.

A Fogda sétaudvarainak állapota leromlott, a nyitott tető miatt a beton padlózat erősen kopott és balesetveszélyes volt. A szolgálatparancsnok elmondta, hogy hetente készül hibajegyzék a javítandó dolgokról, azonban nagyobb felújítási munka még nem volt. 2016 végén a gazdasági szakterület felmérte az egész Fogdát, hogy milyen felújítási munkákat kellene elvégezni. A sétaudvar felújítása halaszthatatlan, a padlózat cseréjére szorul. A látogatás idején még csak a tervezési fázisban tartott a felújítás.

A sétaudvar leromlott állapota az Alaptörvény II. cikkében leírt emberi méltósághoz való joggal összefüggő visszásságot eredményezett.

3.2. Személyi feltételek, munkavégzési körülmények

A Fogdaszolgálati Osztály a BRFK Rendészeti Szervek Közrendvédelmi Főosztályának irányítása alá tartozott. A Fogdán dolgozók létszáma 2016. január 1. és 2016. december 31. között az alábbiak szerint alakult. Év elején és év végén is 93 volt a rendszeresített dolgozók száma. 2016. január 1-jén 86, 2016. december 31-én 88 volt a státuszban lévő személyek száma. Az aktív létszámban dolgozók száma év elején és év végén is 83 volt.

Az állományszervezési táblázat szerint 1 osztályvezető, 4 szolgálatirányító tiszt, 16 őrparancsnok, 1 segédelőadó, 31 fogdafelügyelő, 41 fogdaőr teljesített szolgálatot, ugyanakkor 4 fogdaőri státusz nem volt betöltve.

A szolgálatparancsnok elmondása alapján a Fogda „felkapott hely”. A fiatalokra jellemzőbb volt, hogy csak rövidebb ideig dolgoztak a Fogdán, majd munkahelyet váltottak. Szintenként két fogdaőr volt napi 24 órás szolgálatban. Éjszaka egy szolgálatirányító tiszt, két kísézőőr, három fogdaügyelet és két objektumőr teljesített szolgálatot.

Az őrök 24 órás szolgálatban voltak, közben 4 óra pihenőidőt kaptak, ekkor a pihenőhelyiségben tartózkodhattak. A férfi pihenőhelyiségben 9 ágy, a női pihenőben 4 ágy volt. Néhány ágyat pokróc borított, az ágyneműk és a párnák nem voltak tiszták. A 24 órás szolgálatot követően 72 óra szabadidő illette meg az őröket.

A munkavégzési körülményekkel kapcsolatban a személyi állomány tagjai úgy vélték, hogy a pihenő- és az öltözőhelyiség szorul leginkább a felújításra, továbbá a tisztálkodási lehetőségeken is (zuhanyzó) lehetne javítani. A személyi állomány számára a Fogdán az étkezési lehetőség mikrohullámú sütő, hűtő és minikonyha révén volt biztosítva. A saját étel tárolásán és megmelegítésének lehetőségén túlmenően a személyzet tagjai az étkezden háromféle menüből tudtak választani.

A személyi állomány munkavégzéséhez a legalapvetőbb feltételek nem, vagy csak csekély mértékben voltak biztosítva. A megkérdezett rendőrök szerint a munkájuk megfelelő ellátásához jobb munkakörülményekre lett volna szükség. Mind az étkezőt, mind a pihenőhelyiséget fel kellett volna újítani, új berendezési tárgyakkal és konyhai eszközökkel kellett volna felszerelni ahhoz, hogy az őrök a 24 órás szolgálat során a pihenőidejüket kulturált feltételek között tölthessék el. Az őrszemélyzet egyik tagja elmondta, hogy a számukra rendelkezésre álló zuhanyzó rosszabb állapotban van, mint a fogvatartottaké. Erről a látogatócsoport tagjai is megbizonyosodtak. A személyzet tartózkodására szolgáló helyiségek és konyha – a korábbi látogatásomhoz hasonlóan – továbbra is leromlott állapotban voltak, a linóleum burkolat megkopott, továbbá az őrök pihenését biztosító helyiségek természetes megvilágítása elégtelen

volt. A személyi állomány több tagja panaszkodott a vibráló neonvilágításra, és a gyér természetes megvilágítású helyiségekre. Látásromlásukat és fejfájásukat ezekkel a feltételekkel hozták összefüggésbe a dolgozók. Ezen körülmények összessége kedvezőtlen irányban befolyásolhatja a fogvatartottakkal való bánásmódot.

A személyzet egyik tagja elmondta, hogy a Fogda felújítási tervei szerint mintegy 320 millió forint került elkülönítésre a felújítási munkálatok kivitelezésére.

A személyzeti öltözőben változatlanul szűkös volt a mozgástér. Az egymással szemben elhelyezett öltözőszekrények között nem lehetett közlekedni, ha a szekrényajtók nyitva voltak. Az öltözőszekrények ajtajait nem javították meg, repedezettek, töröttek voltak. A rozsdásodó gázvezetékekről pattogzott a festék.

A személyi állomány nem megfelelő munkavégzési körülményei az Alaptörvény II. cikkében leírt emberi méltósághoz való joggal összefüggő visszásságot okoztak. A helyiségekben a tárgyi feltételek hiánya, a helyiségek gyér megvilágítása az Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdésében meghatározott testi és lelki egészséghez való joggal összefüggő visszásságot okozott.

A rossz munkavégzési körülmények kedvezőtlen irányban befolyásolhatják a személyi állomány fogvatartottak felé tanúsított magatartását, ami veszélyezteti az Alaptörvény III. cikk (1) bekezdésében rögzített rossz bánásmódok tilalmának gyakorlati érvényesülését.

3.3. Ellenőrzések, rendkívüli események

A BRFK fogdajelentése említést tett arról, hogy 2015. október 13-án – nemzeti megelőző mechanizmus feladatkörben eljárva – látogatást tettem a Fogdán. Jelentésem megállapította, hogy a Fogda teljes felújítása szükséges. A jelentésem közzétételét követően 2016. második félévében a Fővárosi Főügyészség Büntetés-végrehajtási Törvényességi Felügyeleti és Jogvédelmi Osztály főügyészségi osztályvezető ügyésze is több esetben ellenőrizte a fogvatartás körülményeit. A mozgástérre vonatkozó jogszabályi előírások betartása miatt ügyészi felhívást bocsátott ki, ezért 2016. november 8-tól a fogvatartottakat úgy helyezik el a zárkákban, hogy az előírt mozgástér biztosítva legyen. *Az ügyészi felhívás eredményeként a két működő fogdaszint befogadóképessége 67-ről 48-ra csökkent.*

A BRFK fogdajelentése azt is megemlíti, hogy 2016. december 9-én a Magyar Helsinki Bizottság tagjai is látogatást tettek a Fogdán: a fogvatartás körülményeit ellenőrizték, személyes interjúkat készítettek a fogvatartottakkal, valamint a jelentésben foglaltakkal kapcsolatos változásokat és a megtett intézkedéseket vizsgálták.

A Fogdát 23 esetben ellenőrizte a Fővárosi Főügyészség Bv. felügyeleti ügyésze. Két esetben fordult elő ügyészi intézkedésre okot adó körülmény: egyszer a Fogda általános leromlott állapota, másodszor pedig a mozgástér hiánya miatt.

A Fogdán rendszeresek voltak az olyan belső ellenőrzések, amelyek – többek között – kitértek a körletszemlére, a dohányzás szabályainak betartására, az adatkezelésre, az ügykezelési és az iratkezelési tevékenységre, a fegyverszoba ellenőrzésére. A rendelkezéseimre bocsátott ellenőrzési naplók szerint általánosságban nem volt tapasztalható mulasztás vagy hiányosság a szolgálat ellátása során.

A Fővárosi Főügyészség 2017. január 30-án végzett a Fogdán ellenőrzést¹⁷, amelyben megállapította, hogy a fogvatartottak esetén a jogszabályi előírásoknak megfelelő élettér rendelkezésre állt. Az előző ügyészségi vizsgálat óta kényszerítő eszköz alkalmazására nem került sor. Az ellenőrzés alatt a séta az elkülönítési szabályoknak megfelelően zajlott. Az ügyész valamennyi fogvatartottal beszélt, akik nem panaszkodtak a bánásmóddal kapcsolatban. Nem merült fel ügyészi intézkedésre okot adó körülmény.

2016-ban a Fogdára 3719 bűnügyi és 496 szabálysértési őrizetes fogvatartottat fogadtak be. 2016-ban 7 esetben történt rendkívüli esemény: 1 esetben volt a fogvatartott által a fogdában

¹⁷ Naplósám: G047342.

elkövetett bűncselekmény, 1 esetben a fogda rendjének megzavarása, 2 esetben fordult elő fogvatartott balesete, fertőző megbetegedése vagy halála, 3 esetben kísérelt meg öngyilkosságot vagy szándékos egészségkárosítást fogvatartott.

A BRFK fogdajelentése szerint a parancsnoki kivizsgálások megállapították, hogy a fogdaőröket az esetekkel kapcsolatban nem terhelte felelősség, a feladatukat minden esetben jog- és szakszerűen látták el.

A fogvatartottakat egyedül helyezték el a zárakában. A zsúfoltságból eredő visszásság megszűnt. A fogvatartottak sérelmezték, hogy idegesek, amiért egyedül helyezték el őket a zárakában. A fogvatartottak egyedül történő elhelyezésével kapcsolatban részletesen ld. a „3.5. Bánásmód, fogvatartotti panaszok” című fejezetet.

A BRFK fogdajelentése és a Fővárosi Főügyészség ellenőrzése is rámutatott arra, hogy a zárakában továbbra sem voltak megfelelőek az elhelyezési körülmények. A Fogda általános leromlott állapota az Alaptörvény XX. cikke (1) bekezdésében meghatározott testi és lelki egészséghez való joggal összefüggő visszásságot okozott. Az elhelyezési körülményekkel kapcsolatos visszásság jövőbeni megszüntetése, illetve megelőzése érdekében továbbra is szükség van a Fogda teljes körű felújítására.

3.4. Szállítás, befogadás, élelmezés

3.4.1. Szállítás

A látogatás egyik fókuszpontja a fogvatartottak szállítási körülményeinek vizsgálata volt. A szállítást megelőző fogvatartás körülményeit (a rendőrkapitányságok eljárását) nem vizsgáltam, de a Fogdán való elhelyezést megelőző szabadságtól való megfosztás körülményeinek értékelése nem volt mellőzhető.

A fogvatartottakat személygépkocsival vagy rabszállítóval szállították a Fogdára. Az interjúkból az derült ki, hogy a rendőrök nem alkalmaztak testi kényszert a szállítás során a fogvatartottakkal szemben. A rendőrautóban nem bántak velük durván vagy megszegyenítő módon. Volt olyan fogvatartott, akit kezeit összebilincselve ültettek a szállítójárműbe, de a járműhöz nem rögzítették a bilincset. A fogvatartottak magát a bilincselést és a vezetőszáron való kísérést tartották megalázónak, egyéb tekintetben a szállítással kapcsolatban nem tettek panaszt.

A rendőrkapitányságok előállító helyiségeiben tapasztalt lesújtó állapotokról számoltak be a fogvatartottak. Az egyik megkérdezett fogvatartottat egy olyan előállító helyiségbe helyezték, ahol mindössze egy pad volt. „Szárarvizeldének” hívták a helyiséget, érzékeltetve az ottani viszonyokat. Egy másik fogvatartott szerint az előállító helyiségben nagyon hideg volt és a takaró bűdös volt. Az egyik rendőrkapitányságon „kutyának” szólították a fogvatartottakat.

A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 55. § (4) szerint ha az elítélt meghatározott helyen tartása másként nem biztosítható – a járművön való szállítást kivéve – átmeneti intézkedésként végtagja tárgyhoz is rögzíthető. Szállításkor az elítéltet tilos tárgyhoz rögzíteni, valamint kezeit hátra bilincselni. Ez alól kivételt képez, ha a jármű valamilyen ok miatt hosszabb időre várakozásra kényszerül és a biztonságos őrzés más módon nem biztosítható.

A fogvatartottak Fogdára történő szállításával kapcsolatban alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem észleltem.

3.4.2. Befogadás

A szállítást követően a fogvatartottak orvosi vizsgálaton estek át. A vizsgálat során az orvoson és az asszisztensen kívül egy, a fogvatartottal azonos nemű rendőr is jelen volt, a vizsgálatot végző orvos személyes biztonsága miatt. Abban az esetben, ha nem állt rendelkezésre női kísérő, a Fogdán szolgálatot teljesítő női rendőr látta el a feladatot, amelyről jelentés készült.

Ha nem volt jelen női rendőr, ezt a Tevékenység Irányítási Központ vezetőjének jelezték, és a kerületi rendőrkapitányságokról kértek segítséget.

A megkérdezett fogvatartottak a motozás és a ruházat átvizsgálás vonatkozásában nem tettek panaszt, de az egész eljárást megalázónak tartották. Testüregvizsgálat nem történt. A fogvatartottak szerint az orvosi vizsgálat „formalitás volt”, nagyjából 15 percet vett igénybe, a fertőző betegségekről sem győződtek meg alaposan, „bemondás alapján” állapították meg azokat. Egy fogvatartott közvetlenül a befogadás után készült interjúban elmondta, hogy rendkívül zavaró volt a kísérő rendőrök jelenléte az orvosi vizsgálat során.

Az orvosi és felcseri szolgálat napi 24 órában biztosította a fogvatartottak egészségügyi ellátását.

A fogvatartottak elmondása szerint nem szólították fel őket előzetesen azzal kapcsolatban, hogy a tiltott tárgyakat adják át. A fogvatartottak elmondták, hogy a befogadás során a fogdaszemélyzet nem bánt velük megalázóan, nem szégyenítették meg őket.

A fogvatartottak szeméremérzetét sérthette, ha az orvosi vizsgálat során az orvoson és az asszisztensen kívül más személy is jelen volt. Az Aradi utcai fogda vizsgálata feltárta¹⁸, hogy az orvosi vizsgálat során két rendőr jelen volt. Az orvosi vizsgálatnál a rendőri jelenlét befolyásolhatta a rendőrség alkalmazásában álló orvos szakmai döntését. A független orvosi döntés érdekében az orvos a vizsgálatot vagy a rendőr távollétében, vagy olyan módon kell elvégezni, hogy a rendőri kíséret hallótávolságon kívül, az orvos kifejezett kérése esetén is csak látótávolságban legyen. Ezt a követelményt a CPT több, magyarországi látogatása során (1994, 1999, 2003, 2009, 2013) nyomatékosan hangsúlyozta. Az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága Magyarországnak a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 40. cikke alapján készített Jelentése kapcsán, a 2010. november 16-án tett észrevételei között is kifogásolta a rendőri bántalmazások okozta sérülések tekintetében a független orvosi vizsgálat hiányát és a hatóság jelenlétét az orvosi vizsgálat során.

A CPT 11. általános jelentése [CPT/Inf (2001) 16] 31. pontja szerint minden betegséggel kapcsolatos szűrési teszt előtt megfelelő tájékoztatást és tanácsadást kell nyújtani. Ha a teszt pozitív eredményű, akkor utána is tájékoztatni kell a fogvatartottat. Alapvető fontosságú, hogy a páciens személyéhez kötődő információkat orvosi titoktartás védi. Alapelve, hogy minden beavatkozáshoz az érintett személy beleegyező nyilatkozata szükséges.

Az Alaptörvény III. cikk (1) bekezdésében meghatározott megalázó bánásmód tilalmával összefüggő visszásságot okozott, hogy az orvosi vizsgálat során – hallótávolságon belül – az egészségügyi személyzeten kívül más is jelen volt.

3.4.3. Élelmezés

Napi háromszori étkezés (reggeli, ebéd, vacsora) biztosított a Fogdán elhelyezett fogvatartottak számára. Befogadáskor nyilatkoztatták a fogvatartottat az esetleges speciális étkezési szokásairól. A következő különleges étrendek voltak elérhetőek: muzulmán-kóser, vegetáriánus, könnyű vegyes, tej- és tojásmentes, diabéteszes, lisztérzékeny, purin-diétás.

A fogvatartottak számára oly módon biztosították a speciális étrendet, hogy a BRFK Tevékenység Irányítási Központnak küldött napi létszámjelentéshez a jelentéstevő csatolta a fogvatartotti élelmezési létszámról szóló iratot is. Ebben részletezésre került az igényelt étkezés (diéta) típusa, és az, hogy hány főre igényelték.

Reggelire 0,3 kg szeletelt (vagy tartós) kenyeret, felvágottat, mini margarint és zöldséget, családi kávé, citromos teát kaptak a fogvatartottak. Hétköznap kétfogásos a meleg ebéd (leves és főétel, pl. tavaszi leves, burgonyaleves, zöldségleves; pirított csirkemáj, Stefánia vagdalt, padlizsános gombapörkölt, párolt csirkemell), hétvégén általában melegített egytálétel (mexikói csirke, hekkfilé szósz rizzsel, főzelék, bableves) volt. Vacsorára egytálételt, gyümölcsöt vagy felvágottat, citromos teát fogyaszthattak a fogvatartottak, ilyenkor általában melegítették az ételt.

¹⁸ Ld. az AJB-151/2016. számú jelentés 15. oldalát.

Amennyiben maradt az ételekből, a fogvatartott kérhetett még további adagot, kiegészítésként pedig lekvárt, olajos halat, konzervet, kenyeret tudtak biztosítani számukra.

A fogvatartottak elmondták, hogy az ételek mennyisége elegendő, azonban a minősége változó volt. Az egyik fogvatartott úgy fogalmazott: „*Ebédre leves volt, abból két kanállal ettem, a fekete színű hús krumplival, az rossz ízű volt.*” Egy másik fogvatartott szerint a „*kaja túrhető*”, míg más szerint „*nem rossz*”. A megkérdezett fogvatartottak között nem volt olyan, aki speciális étrendet igényelt volna.

Több fogvatartott arról számolt be, hogy a Fogdára kerülésüket követően csak hosszabb idő után kaptak ételt. Jellemzően az éjszaka során befogadottak csak reggel jutottak élelemhez.

A BM rendelet 33. § (1) bekezdése értelmében a fogvatartott megfelelő ételmezéséről és a közegészségügyi feltételek biztosításáról a fogvatartást végrehajtó szerv gondoskodik.

A Szolgálati Szabályzat 31. § (11) bekezdése szerint a személyi szabadság korlátozásának első 5 óráját követően az intézkedést foganatosító rendőri szerv gondoskodik a fogvatartott személy élelemmel történő ellátásáról. A Szolgálati Szabályzat 2. melléklete szerinti nyomtatványon a fogvatartottat nyilatkoztatni kell, hogy az előállítás 5. órájának leteltekor étkezést kért-e vagy sem.

Álláspontom szerint az éjszaka során bekerült fogvatartottak számára is fel kellene ajánlani az étkezés lehetőségét. Erre a célra ajánlatos lenne, ha a Fogda nem romlandó élelmiszereket tartana.

A fogvatartottak részére, ilyen igény esetén, vallásuk előírásainak megfelelő étkezést kell biztosítani, melynek energiaértéke naponta legalább 2595 kcal, fiatalok esetében naponta legalább 3565 kcal. Napi egyszer főétkezésként meleg ételt, orvosi javaslatra diétás ételmezést, terhes nő részére a terhesség 20. hetétől naponta 0,5 liter tejet – illetve, ha egészségügyi szempontból indokolt, azt helyettesítő élelmiszert – kell biztosítani. A fogvatartott vallásának megfelelő étkezéssel a fogvatartott kérelmére a fogvatartottak ételmezésére központilag meghatározott ételmezési norma keretei között és a fogvatartást végrehajtó szerv segítségével belül a fogvatartást végrehajtó szerv vezetője gondoskodik.¹⁹

Az ENSZ fogvatartottakkal való bánásmódra vonatkozó standard minimumszabályai (Nelson Mandela szabályok) 20. pont (1) bekezdése értelmében a fogvatartott személyek részére a szokásos időben az egészséghez és erőnléthez szükséges tápértékkel rendelkező, megfelelő mennyiségű, és megfelelően elkészített és felszolgált ételmezést kell biztosítani.

Az étlapokon nem volt feltüntetve az ételek energiataralma, így nem volt egyértelműen megállapítható, hogy a fogvatartottak számára biztosított volt-e a BM rendelet 33. § (2) bekezdésében előírt energiaérték. *Ez a hiányosság veszélyeztette az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében meghatározott jogállamiság elvéből fakadó jogbiztonság követelményének érvényesülését.*

Az Alaptörvény III. cikk (1) bekezdésében meghatározott megalázó bánásmód tilalmába ütköző visszaállást eredményezett, hogy a Fogdára kerülő fogvatartott az előállítást követő 5. óra után sem kapott ételmezést.

3.5. Bánásmód, fogvatartotti panaszok

Az őrszemélyzet tagjai a szolgálat ellátása során bilincset és gázspray-t viseltek az övükön. Gumibotot nem hordtak magukkal. Elmondták, hogy igyekeznek elkerülni a kényszerítő eszközök használatát, azonban szükség esetén testi kényszerítést vagy bilincset alkalmaznak. Meglátásuk szerint tudták kezelni az időnként előforduló fogvatartotti agressziót, ritkán fordulnak elő „*incidensek*”. *A bilincs, gázspray viselése nem történt feltűnő vagy fenyegető módon. A kényszerítő eszközök viselésével, alkalmazásával kapcsolatban alapvető joggal összefüggő visszaállásra utaló körülményt nem észleltem.*

A fogvatartottak úgy nyilatkoztak, hogy nem érte őket atrocitás az örök részéről. Egy fogvatartott szerint „*ha normálisan viselkedett, akkor az örök is [úgy viselkedtek] vele*”.

Ha a fogvatartott rendőri bántalmazással kapcsolatban panasszal élt, a BRFK Rendészeti Szervek Közrendvédelmi Főosztálya tájékoztatásul és további intézkedés végett megküldte a

¹⁹ BM rendelet 33. § (2) bekezdés.

Központi Nyomozó Főügyészségnek, a Fővárosi Főügyészség Büntetés-végrehajtási Törvényességi Felügyeleti és Jogvédelmi Osztályának, valamint tájékoztatta a budapesti rendőrfőkapitány rendészeti helyettesét. A Közrendvédelmi Főosztály vezetője értesítette a BRFK Humánigazgatási Szolgálat Egészségügyi Osztályát, hogy továbbítsa az érintett fogvatartott orvosi dokumentációját a Központi Nyomozó Főügyészségnek és a Fővárosi Főügyészség Büntetés-végrehajtási Törvényességi Felügyeleti és Jogvédelmi Osztályának.

Egy rendőri bántalmazásról szóló jelentés szerint a fogvatartott előadta, hogy az igazoltatást végző rendőrök falhoz szorították és kezeit hátrabilincseltek. A fogvatartott állítása szerint a rendőrök bevitték egy kapualjba, ahol egy zárt helyiségben folyamatosan ütlegelték, a földre szorították és rátérdeltek a fejére, miközben ököllel ütötték. A fogvatartott szerint mintegy fél órán át bántalmazták a rendőrök. A fogvatartottat megvizsgálta a Fogda ügyeletes orvosa. Az orvosi véleményben feltüntetésre kerültek a fogvatartott külsérelmi nyomai és az, hogy rendőri bántalmazást panaszolt. Az orvos három és fél órával később újra megvizsgálta a fogvatartottat, akinek az állapota változatlan volt. Az orvos úgy ítélte, hogy a fogvatartott elhelyezhető a Fogdán.

Egy másik fogvatartott szándékos egészségkárosítást követett el a Fogdán. A BRFK Rendészeti Szervek Közrendvédelmi Főosztálya tájékoztatta az esetről a Fővárosi Főügyészséget és a Központi Nyomozó Főügyészséget. A rendkívüli eseményről összefoglaló jelentés készült. A fogvatartottak a szabad levegőn tartózkodtak, amikor a fogvatartott kiabálni kezdett, hogy cigarettát akar kapni. Az őrk figyelmeztetni akarták, hogy tartsa be a sétatendert, azonban észlelték, hogy a fogvatartott homlokán sérülés látható. A sétatárka ajtaját kinyitották és megkérdezték a fogvatartottat, hogyan keletkezett a sérülés. A fogvatartott elmondta, hogy nem volt cigarettája, ezért idegességében szándékosan a falba fejt. Az egyik őr azonnal visszakisérte a fogvatartottat, hogy ellássa az orvos. A szolgálatot teljesítő rendőr az őrszobán jelentette a rendkívüli eseményt. Az őrszobaügyeletes a helyszínre ment és nyilatkoztatta a fogvatartottat a tettének okáról és körülményeiről. Az esetről értesítették a Fővárosi Főügyészséget.

A fogvatartottat megvizsgálta a Fogda orvosa, megállapította, hogy a fogvatartott sérülései nem igényelnek szakorvosi ellátást. A sérülés után nyugtatót kapott.

A fogvatartott elmondta, hogy azért is fejt a falba, mert nem volt zárkatársa. A fogvatartott rendőri bántalmazást nem panaszolt, nyilatkozatában leírta, hogy a sérülést önmagának okozta. *Több fogvatartott egybehangzóan állította, hogy a zárkában való egyedüllét miatt feszültnek, ingerültnek érezte magát.*

A BM rendelet 17. §-a szerint a fogvatartott fogdán történő elhelyezése során a Bv. tv.-nek az egyes fogvatartások végrehajtására előírt elkülönítési szabályait alkalmazni kell. A BM rendelet 15. § (1) bekezdése szerint a fogvatartott a fogdában csak akkor helyezhető el, ha az előzetes orvosi vizsgálat során az orvos írásban állást foglalt arról, hogy a fogvatartott az egészségi állapotára figyelemmel a fogdában elhelyezhető. Amennyiben az elkülönítése indokolt, az orvos arról is írásban foglal állást. *A Fogda orvosa indokolt esetben javasolhatja a fogvatartott nem egyedül történő elhelyezését, amit a fogvatartásért felelős nem hagyhat figyelmen kívül.*

A CPT 21. általános jelentésének [CPT/Inf (2011) 28] 53. pontja szerint a CPT mindig különös figyelmet fordított a magánzárkás fogvatartottakra, mivel az rendkívül romboló hatással van az érintettek mentális, szomatikus és szociális egészségére. A romboló hatás azonnal jelentkezik és az elzárási idő teltével csak fokozódik. Az 54. pont értelmében „magánzárkás fogvatartás” valósul meg a CPT értelmezése szerint, ha egy fogvatartottat a többi fogvatartottól elkülönítetten helyeznek el.

A fogvatartottak egyszemélyes zárkában való elhelyezésével kapcsolatban figyelembe kell venni a következő szempontokat.

A BM rendelet 39. § (5) bekezdése szerint a fegyelmi eljárás során a fenyítésekre a Bv. tv. rendelkezéseit kell alkalmazni. A Bv. tv. 168. § (1) bekezdés f) pontja szerint magánzárkás fenyítés alkalmazható a büntetés-végrehajtás rendjét vétkesen megsértő elítélttel szemben, valamint a büntetés-végrehajtás rendjének és biztonságának biztosítása érdekében. A magánzárkás tehát egy fenyítés, szankcióként alkalmazzák a Bv. rendjét megsértő fogvatartottal szemben. Ha egy fogvatartottat egyedül helyeznek el egy zárkában, az párhuzamba állítható a

fenyítésként kiszabott magánelzárással. Természetesen lehetnek olyan fogvatartottak is, akik az „egyedüli elhelyezést” preferálják, őket nem éri hátrányosan az egy személyes elhelyezés.

Amint a CPT 21. általános jelentésének 55. pontja is rámutat: a magánzárkás fogvatartás tovább szűkíti a szabadságuktól megfosztott emberek már amúgy is jelentősen korlátozott jogait. Hangsúlyozom, hogy a Fogdán egyedül elhelyezett fogvatartottak nem magánelzárásukat töltötték, ugyanakkor mindkét típusú elhelyezés esetén az elhelyezési körülmények hatásai azonosak. Az egyedül elhelyezett fogvatartott nem tud kivel beszélgetni, TV, rádiókészülék, valamint olvasnivalók hiányában a külvilág eseményeiről alig van tudomása. Az egyedüli elhelyezés a fogvatartottaknál nem eredményezheti a kommunikáció hiányát, valamint az ilyen típusú elhelyezés nem jelenthet szegregációt.

Álláspontom szerint a fogvatartottak egyszemélyes zárkában való elhelyezése során – a fent idézett jogszabályok rendelkezésein túl – figyelembe kell venni a magánzárkában való fogvatartásra vonatkozó CPT előírásokat is.

A fogvatartottak egyszemélyes zárkákba való elhelyezése az Alaptörvény II. cikkében leírt emberi méltósághoz való jog érvényesülésének közvetlen veszélyét okozta.

3.6. Panaszjog

A fogvatartottak írásban és szóban is előterjeszthették panaszukat. Külföldi fogvatartott esetén a tolmács – aki a fogvatartottal együtt érkezett – felolvasta a fogvatartottaknak szóló tájékoztatót és a szóban felmerülő kérdésekre válaszolt. Albán, angol, arab, francia, horvát, kínai, lengyel, német, olasz, orosz, perzsa, román, spanyol, szerb, szlovák, ukrán és török nyelven volt elérhető a tájékoztató. A befogadás során az orvosi vizsgálat közben felmerülő szakkifejezések fordításakor előfordultak problémák. A befogadási eljárás végéig jelen volt a tolmács. A tolmács előre megkapta a tájékoztatót, hogy minél gördülékenyebb legyen a befogadási eljárás. A fogvatartottat nyilatkoztatták, hogy megértette-e a tájékoztatóban foglaltakat.

Ha írástudatlan volt a fogvatartott, tanúk jelenlétében történt meg a tájékoztatás; a kísérést végző rendőrök aláírásukkal igazolták, hogy felolvasták a tájékoztató anyagot a fogvatartott számára.

A szolgálatirányító tapasztalata szerint a fogvatartottak általában tisztában vannak a jogaikkal. A fogvatartott felvihette a tájékoztatót a fogdászintre. Más esetben a letéti jegyzőkönyvhöz fűzték. Nem volt jellemző, hogy külső, független orvosi vizsgálatot kértek a fogvatartottak. Gyakoribb volt, hogy a Fogda orvosa küldte tovább látélet vételre a fogvatartottat, ha az rendőri bántalmazást panaszolt. Ebben az esetben is kísérték a fogvatartottat, azonban nem volt valószínű, hogy ugyanazok a rendőrök végezték a kísérést, akik az állítólagos bántalmazást elkövették. Az eljáró szervet minden esetben értesítették a rendőri bántalmazásról szóló panaszról.

Az őrizetbe vételi határozatot borítékban kapták meg a Fogdán, amelyből azonban nem derült ki, hogy értesítették-e már a fogvatartott hozzátartozóját. Általában az eljáró szerv útján értesítették a hozzátartozókat, miután a fogvatartottat a Fogdán elhelyezték.

A fogvatartottak hozzátartozói is szoktak telefonon érdeklődni a Fogdán. Adategyeztetés után minimális felvilágosítást adhattak ki telefonon, például a látogatás rendjéről vagy a soron kívüli csomag bejuttatás lehetőségéről, szabályairól.

A CPT 2. általános jelentése [CPT/Inf (92) 3] 54. pontja szerint a hatékony panasztételi és vizsgálati eljárások jelentik a bántalmazás elleni legjobb védelmet. A fogvatartottak részére panasztételi lehetőségeket kell biztosítani az adott fogvatartási rezsimen belül és kívül is, aminek magában kell foglalnia a négy szemközti érintkezés lehetőségét az illetékes hatóság képviselőjével. A CPT különös súlyt helyez arra a követelményre, hogy minden fogvatartási helyet rendszeresen meglátogasson egy független testület is.

A fogvatartott panaszjogról és jogorvoslati lehetőségeiről szóló tájékoztató²⁰ terjedelme és megfogalmazása miatt az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkező és/vagy olvasási, szövegértési nehézséggel küzdő fogvatartott számára csak nehezen értelmezhető. A panaszjog érvényesülése érdekében indokolt lenne egy rövidített, egyszerűbb szóhasználatú tájékoztató (kivonat) összeállítása, hogy a panaszjoggal és jogorvoslati lehetőséggel kapcsolatos rendelkezéseket minden fogvatartott megértse, és ebből következően élhessenek is az őket megillető lehetőségekkel.

A fogvatartott panaszjogról és jogorvoslati lehetőségeiről szóló tájékoztató terjedelmes és nehezen érthető volta veszélyezteti az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében meghatározott jogállamiság elvéből fakadó jogbiztonság követelményének érvényesülését.

3.7. Orvosi ellátás

A Fogdán összesen 6 orvos dolgozott. Egyesek munkaviszonyban, mások vállalkozóként álltak alkalmazásban. 24 órás szolgálatot teljesítettek, reggel 7 órától másnap reggel 7 óráig. Az orvos feladatai közé tartozott a fogvatartottak befogadáskori vizsgálata, valamint a fogvatartottak ellátása (ha valamilyen panasszal felkeresték őt). A vizsgálat az anamnézis felvételéből és fizikális vizsgálatból állt. Az orvos a vizsgálat során meghallgatta a fogvatartott szívét, tüdejét, megmérte a vérnyomását, panasz vagy tünet esetén a vércukorszintet és lázat is. A befogadás során az orvos megkérdezte, hogy a fogvatartottnak volt-e valamilyen panasza és milyen betegségekről tudott. Az orvosi vizsgálat ideje fél órától másfél óráig terjedhetett.

A látogatáskor meghallgatott orvos elmondta, hogy a vizsgálat során a fogvatartottal azonos nemű rendőr volt jelen, aki ezalatt a vizsgálóban tartózkodott. A rendőrnek tiszteletben kell tartania a vetkőzések vizsgálat során a fogvatartott szeméreméretét. Az orvos saját megítélése szerint nem maradhat egyedül a vizsgálat alatt, mert a fogvatartott megszarolhatja vagy rátámadhat.

Előfordult, hogy az orvos sérülésnyomot észlelt a vizsgálat során a fogvatartott testén. Amennyiben a fogvatartott rendőri bántalmazást panaszolt, az orvos beutalta az Országos Baleseti és Sürgősségi Intézetbe (OBSI), ahol látelleletet vettek fel. Ha nem rendőr, hanem egyéb személy általi bántalmazást panaszolt a fogvatartott, akkor a Fogda orvosa is felvehette a látelleletet. A befogadáskor a vizsgálat alkalmával az anamnézist, a fizikális vizsgálat eredményét, a beteg gyógyszereit, a terápiás javaslatot, az esetleges külsérelmi nyomok észlelését dokumentálták. Az adatvédelmi követelményeknek való megfelelés érdekében külön zárt borítékba tették az egészségi állapotra vonatkozó adatokat (ezeket csak a felcser tekintette meg). Az őrszemélyzet által is hozzáférhető dokumentumon csak a fogvatartáshoz feltétlenül szükséges információk szerepeltek (pl. diéta szükségessége, fertőző betegség tünetei).

A meghallgatott orvos felírta az igényelt gyógyszert a fogvatartott részére, amennyiben az nem volt szakorvosi rendelvényhez kötve. Ha nem tudta felírni, akkor a hozzátartozók hozhatták be a gyógyszert, vagy külkórházba kellett utalni a fogvatartottat, ahol szakorvos írta fel a szükséges gyógyszert.

Az orvos tapasztalatai alapján gyakran előfordultak pszichés megbetegedések, vérnyomásproblémák, cukorbetegség. Ez utóbbi esetekben az orvos javaslatot tett arra, hogy milyen gyakorisággal kellett a vérnyomást és cukorszintet mérni (akár óránként mérve). A diétás étrendre is az orvos tett javaslatot.

Volt olyan eset, hogy mentőt kellett hívni a fogvatartotthoz. Előfordult olyan eset is, hogy az orvos nem javasolta a fogvatartott Fogdán történő elhelyezését, kemoterápiás kezelés szükségessége miatt.

Olyan eset nem merült fel, hogy a fogvatartott a saját orvosával akarta volna megvizsgáltatni magát. Amennyiben kontrollvizsgálatról volt szó, fogvatartott beutalóval általában elmehetett arra a helyszínre, ahová visszarendelték.

²⁰ 11. melléklet a 3/2015. (II. 20.) ORFK utasításhoz.

A vizsgálatok során az ápoló mérte a fogvatartott vérnyomását és vércukorszintjét és adott gyógyszert. A gyógyszer szedésére az orvos tett javaslatot, a gyógyszereket a felcser a zárkaszínt osztotta ki.

Az orvosi ellátás részletességével kapcsolatban nem volt megállapítható visszásság. Az orvosi vizsgálat során az egészségügyi személyzetet kívül jelen lévő rendőrökkel kapcsolatos álláspontomat a „3.4.2. Befogadás” részben fejtettem ki.

3.8. Szabadidő

Szabadidős tevékenységek.

A megkérdezett fogvatartottak arról számoltak be, hogy tétlenség és értelmes elfoglaltság hiánya jellemezte a Fogdán töltött időt. Nem állt a fogvatartottak rendelkezésére se könyv, se újság; csak könyvet vihettek be a Fogdára, újságot azonban nem. Nem volt televíziókészülék a Fogda zárkáiban, rádiót csak akkor hallgathattak a fogvatartottak, ha küldtek nekik csomagban. Egy fogvatartott – elmondása szerint – „kényszer-alvással” töltötte az időt, mert nem volt más lehetőség, amivel elfoglalhata volna magát.

Több fogvatartott sérelmezte, hogy a zárkákban nem volt óra, így nem tudták pontosan, hogy mennyi az idő. Emiatt ingerültté és frusztrálttá váltak. Az egyik fogvatartott elmondta, hogy csak „meggaccolni tudta az időt, úgy, ha kinézett az ablakon”. Annak érdekében, hogy a fogvatartottak tájékozódni tudjanak az időről, célszerű volna felhívni a figyelmüket arra, hogy amennyiben a letéti tárgyaik között van karóra, kérelmi lapon engedélyeztessék a karóra viselését.

Az olvasnivalók és a televíziókészülékek hiánya az Alaptörvény III. cikk (1) bekezdésében meghatározott megalázó bánásmód tilalmába ütköző visszásságot okozott.

Friss levegőhöz jutás.

Napi egy órát tölthettek szabad levegőn a fogvatartottak, 9 vagy 14 órakor kísérték le őket a sétaudvarra. Az egyik fogvatartott egyszerűen „ketrecnek” hívta a sétaudvart, az ott uralkodó rossz állapotok miatt a fogvatartottak nem mentek le sétálni, inkább a zárkában töltötték az idejüket. Egy fogvatartott szerint a sétaudvar „borzalmas, az eget nem látni és olyan, mint egy disznóól vagy egy karám”.

A Fogda sétaudvarainak állapota leromlott volt, a nyitott tető miatt a beton padlózat erősen kopott és balesetveszélyes volt. A szolgálatparancsnok elmondta, hogy hetente készült hibajegyzék a javítandó dolgokról, azonban nagyobb felújítási munka még nem volt. 2016 végén a gazdasági szakterület felmérte az egész Fogdát, hogy milyen felújítást kellene elvégezni.

A CPT 2. általános jelentése [CPT/Inf (92) 3] 47. pontja szerint törekedni kell arra, hogy a fogvatartottak a nap egy jó részét a zárkájukon kívül töltsék, célirányos és változatos tevékenységek végzésével. A CPT a 48. pontban célszerűnek tartja, hogy a fogvatartottak napi legalább egy órát a szabad levegőn töltsenek. A CPT hangsúlyozza, hogy kivétel nélkül minden fogvatartottnak fel kell kínálni a szabad levegőn tartózkodás (napi testmozgás) lehetőségét.

A látogatás idején még csak a tervezési fázisban tartott a felújítás. A fogvatartottak a sétaudvaron nem emberhez méltó körülmények között tölthetik el a napi egy órát a szabad levegőn.

A sétaudvar – balaszthatatlan felújítást igénylő – állapota az Alaptörvény II. cikkében leírt emberi méltósághoz való joggal összefüggő visszásságot eredményezett.

3.9. Kapcsolattartás

A Fogdán volt egy telefonkártyával működő nyilvános telefonkészülék, amely biztosította a fogvatartottak részére a telefonhasználati jogosultságot. A készülék lehetővé tette a beszélgetés ellenőrzését.

A Fogdán egy ügyvédi helyiségben biztonsági felügyelet mellett beszélhetett a védőjével a fogvatartott. A gazdaságvédelmi osztályon is megvalósulhatott a beszélő, valamint a fogvatartott meghallgatást is kérhetett.

A védő – amennyiben nem sértette a napirendet – bármikor felkereshette a fogvatartottat. Étkezés alatt, valamint takarodó és ébresztő között erre nem volt lehetőség.

A szolgálatparancsnok elmondta, hogy a 72 óra időtartamra bekerülő fogvatartottak esetében nem volt jellemző a látogatás. Rendkívüli csomag leadására volt lehetőség, ha az nem volt tiltva az adott fogvatartottnál. A leggyakoribb probléma a cigaretta hiánya volt, ezért lehetőséget biztosítottak, hogy a fogvatartott a fogdaszintre vigyen dohányt. Telefonálási lehetőséget a kérelmi lapon kérhetett a fogvatartott. Amennyiben a fogvatartottnak volt pénze, vásároltak számára telefonkártyát. A cigarettát is megvették azon fogvatartottak számára, akik kérték és volt rá pénzüik. Heti egy alkalommal, számla ellenében vásároltak a Fogdán lévő fogvatartottaknak. Kérelmi lapon jelezheték, hogy mit szerettek volna vásárolni.

A levélírás, -fogadás sem volt gyakori a fogvatartottak körében. A kérelmi lapon az előzetes fogvatartottak éltek ezzel a kapcsolattartási lehetőséggel. Az előadó ellenőrizte a levél tartalmát, utána továbbította a hozzátartozónak.

Látogatófogadásra az előzetes fogvatartottaknál került sor, általában meghallgatással egybekötötték és az előadói irodán történt a látogatófogadás.

Több fogvatartott elmondta, hogy nem tudta értesíteni a hozzátartozóját a Fogdára kerüléskor, ezért nagyon egyedül, bizonytalan helyzetben érezte magát.

A CPT 9. általános jelentésének²¹ 34. pontjában nagy jelentőséget tulajdonít annak, hogy a szabadságuktól megfosztott személyek jó kapcsolatot ápolhassanak a külvilággal. A legfontosabb alapelv az, hogy elősegítsék a külvilággal fenntartott kapcsolatok ápolását. E kapcsolatoknak az aktív elősegítése különösen hasznos lehet a szabadságuktól megfosztott fiatalok számára, mivel sokan közülük magatartási problémákkal küzdenek az érzelmi depriváció vagy szociális készségek hiánya miatt. A CPT kiemelte, hogy a fiataloknak a külvilággal fenntartott kapcsolatát soha nem szabad fegyelmi intézkedésként korlátozni vagy megtiltani.

A CPT 12. általános jelentésének [CPT/Inf (2002) 15] 43. pontja szerint minden esetben biztosítani kell a fogvatartottnak azt a jogát, hogy a fogságba kerülésének tényéről harmadik felet értesítsen.

A CPT 2. általános jelentésének [CPT/Inf (92) 3] 36. pontjában kifejti, hogy nagy figyelmet fordít a rendőrség által fogvatartott személyek három jogára: arra, hogy az érintett személy a fogvatartásának tényéről az általa kiválasztott harmadik felet értesíthesse, az ügyvédhez való jogra és arra a jogra, hogy orvosi vizsgálatot kérhessen egy általa választott orvostól. A CPT véleménye szerint ez a három alapvető biztosíték akadályozhatja meg a fogvatartottakkal szembeni jogsértéseket, ezért ezeket a fogvatartás kezdetétől fogva alkalmazni kell – tekintet nélkül arra, hogy a fogvatartás kezdetét az érintett jogrendszer hogyan fogalmazza meg (őrizetbe vétel, letartóztatás stb.)

Az Alaptörvény III. cikk (1) bekezdésében meghatározott megalázó bánásmód tilalmának érvényesülését veszélyeztette, ha a fogvatartott nem tudta értesíteni a hozzátartozóját a Fogdán való elhelyezéséről.

Az igazságügyi miniszter 2017. december 28-án kelt levelében tájékoztatott az AJB-151/2016. számú jelentéssel összefüggésben (BRFK Központi Fogda és az ORFK Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Fogda látogatása). Ajánlást tettem az igazságügyi miniszter számára, hogy módosítsa a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) 128. §

²¹ CPT/Inf (99) 12.

(1) bekezdését az alábbiak szerint: „Az őrizetbe vétel elrendeléséről és a fogva tartás helyszínéről *haladéktalanul* értesíteni kell a terhelt által megjelölt hozzátartozót, ennek hiányában a terhelt által megjelölt más személy is értesíthető.”

Az igazságügyi miniszter kifejtette, hogy a Be. 128. § (1) bekezdése szerint a hatóság kötelezettségévé teszi őrizetbe vétel esetén a terhelt által megjelölt hozzátartozó, ennek hiányában a terhelt által megjelölt más személy tájékoztatását az őrizetbe vétel elrendeléséről és a fogvatartás helyéről, mellyel összefüggésben a terheltet az őrizetbe vételi határozat ismertetésekor nyilatkoztatni kell. A kötelezettség teljesítésére az elrendeléstől határozatot hozó hatóság számára 24 óra tartamú határidőt szab a rendelkezés. A pontos tartamban megjelölt időintervallum az ellenőrizhetőség és a számon kérhetőség szempontjából garanciális jellegű, mivel kijelöli azt a legkésőbbi időpontot, amely biztosítja a terhelt tartózkodási helyére vonatkozó információk hozzátartozók, illetve egyéb érdekelték részére történő közlésének lehetőségét. Az igazságügyi miniszter tájékoztatott, hogy az új Be. az őrizetet elrendelő bíróság, ügyészség vagy nyomozó hatóság számára legkésőbb 8 órán belüli tájékoztatási kötelezettséget ír elő. [Ld. az új Be. 275. § (1) bekezdését] A miniszter álláspontja szerint az új büntetőeljárás törvényben szereplő 8 órán belüli tájékoztatási kötelezettség garanciális jellegű, kellően pontos, a legkésőbbi időpont kijelölése biztosítja az ellenőrizhetőséget, szemben az AJB-151/2016. számú jelentésben ajánlott „haladéktalanul” szó bizonytalan tartalmával.

Az igazságügyi miniszter hozzátette, hogy az AJB-151/2016. számú jelentésben szereplő ajánlásaim a már elfogadott és 2018. július 1-jével hatályba lépő új büntetőeljárás törvényben megvalósulnak. A hatályos büntetőeljárás törvény módosítását nem tartotta indokoltnak arra való tekintettel, hogy az hozzátétőlegesen már csak fél évig marad hatályban.

3.10. Továbbképzés, szupervízió

A Fogda személyzetének továbbképzését az OKTF (BM Oktatás, Képzési és Tudományszervezési Főigazgatóság) szervezte meg és hajtotta végre. A továbbképzési lapokon feltüntették, hogy a személyi állomány tagjai milyen képzéseket végeztek el (pl. rendészeti szakvizsga). A képzések között szerepelt korrupció elleni küzdelem, valamint a kiégést mint krízishelyzetet elemző foglalkozás, valamint a munkavédelmi oktatás is rendszeres volt.

A munkahelyi pszichológust felkereshették a Fogdán dolgozók. A szolgálatirányító elmondta, hogy a személyi állomány tagjai között sok fiatal volt, akik számára fontos a példamutatás és pozitív hozzáállás közvetítése. Amennyiben a vezető úgy ítélte meg, hogy a beosztottja az aktuális munkakörében probléma merült fel (pl. stressztűrő képesség csökkenése), akkor másik, a munkatárs számára megfelelő beosztásba helyezte át (pl. kísérésre vagy kapuszolgalatra osztotta be).

Az őrszemélyzet tagjai nem vettek részt emberi jogokkal kapcsolatos vagy konfliktus/agressziókezelési tréningen. Megítélésük szerint fontos lenne az effajta képzéseken való részvétel, ugyanis – még ha ritkán is – előfordulhat konfliktus, frusztráció és mindenképpen az erőszak (kényszerítő eszközök) alkalmazásának elkerülésére kell törekedni.

A CPT a 2. általános jelentésének [CPT/Inf (92) 3] 59. pontjában hangsúlyozza, hogy nagy jelentősége van a rendvédelmi szervek személyi állománya képzésének. A képzések során foglalkozni kell az emberi jogok témakörével, különös tekintettel a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény²² 10. cikkére. A szabadságuktól megfosztott személyekkel szembeni rossz bánásmód megelőzésének egyik legjobb eszköze a rendőri és büntetés-végrehajtási szervek személyzetének megfelelő képzése. A képzett rendőrök és büntetés-végrehajtási dolgozók sikeresen tudják teljesíteni a feladataikat anélkül, hogy bántalmazáshoz kellene folyamodniuk, és képesek kezelni azokat az alapvető garanciáknak a meglétét is, amelyek a jogerősen elítélt vagy még tárgyalásra váró fogvatartottak jogait védik.

²² Magyarországon kihirdette az 1988. évi 3. tvr.

A rossz bánásmódok megelőzése érdekében továbbra is szükségesnek tartom – és támogatom – a rendőrség és a büntetés-végrehajtási dolgozók folyamatos képzését, a naprakész ismeretek átadását, különösen az emberi jogi tematikájú képzéseket.

4. Összefoglalás

A nemzeti megelőző mechanizmus először 2015. október 13-14-én látogatott a Fogdára. Az említett időpontban a Fogda több helyisége beázott, a falakat kosz és penésznyomok csúfították. A személyzet tartózkodására szolgáló szobák és konyhák leromlott állapotban voltak. Az őri pihenőben, valamint a fogvatartottak zárkáiban is gyér volt a természetes megvilágítás. A személyzeti öltözőben a szekrények ajtaja megrepedezett, az öltözőben szűkös volt a mozgástér, a zuhanyzó állapota is rossz volt. A személyi állomány munkavégzéséhez a legalapvetőbb munkavégzési körülmények sem voltak biztosítva. A Fogda lépcsőházában a fűtéscsövön számos horpadás volt. Az őrparancsnoki szobában rossz állapotú monitorokon lehetett megfigyelni a Fogda területeit. A kamerák által megfigyelt számos helyen, pl. a lépcsőfordulókban sok volt a holttér.

A zárkák mozgástere nem érte el a jogszabályban megállapított minimumot. A zárkák falait koszoltok borították, a linóleum több helyen felvált. A fogvatartottak közös zuhanyzót használtak, WC-re csak úgy tudtak menni, ha az őrnök jeleztek, hogy nyissa ki a zárka ajtaját. A Fogda sétaudvarain állt a víz. E körülmények miatt a Fogda huzamos emberi tartózkodásra alkalmatlan volt.

A fogvatartottakat orvos vizsgálta a befogadást megelőzően. A vizsgálatok során a rendőrök látó- és hallótávolságon belül tartózkodtak, ezért nem teljesült a független orvosi vizsgálat követelménye.

A fogvatartottak számára érhető módon kellene elmagyarázni a befogadási nyilatkozat tartalmát, főleg akkor, ha a fogvatartott írástudatlan. Meg kellene győződni arról is, hogy a fogvatartott megértette a befogadási tájékoztató tartalmát.

Az utóvizsgálat megállapította, hogy az előző látogatás óta eltelt idő alatt a fogvatartási körülmények egyáltalán nem javultak. A befogadást megelőző orvosi vizsgálat során továbbra sem teljesült a független orvosi vizsgálat követelménye, mivel az egészségügyi személyzeten kívül a rendőrök is hallótávolságban voltak jelen.

A fogvatartottak számára nem volt elérhető egy olyan rövidített, közérthető tájékoztató, ami megkönnyítené a jelenleg használt terjedelmes, nehezen értelmezhető befogadási tájékoztató megértését.

Az utóvizsgálat során készített interjúkban több fogvatartott panaszolta, hogy késő éjszaka kerültek be a Fogdára, úgy, hogy előtte nem tudtak enni, éhesek maradtak. Nem kérdezték meg tőlük a fogdaőrök, hogy kérnek-e ételmezt. Ebben az esetben számukra a legközelebbi étkezési időpont a reggeli volt. Álláspontom szerint az éjszaka során bekerült fogvatartottak részére fel kellene ajánlani az étkezés lehetőségét. Célszerű volna, ha a Fogda nem romlandó élelmiszereket tartana arra az esetre, ha a fogvatartottak ételmezt kérnének.

A fogvatartottak egyszemélyes zárkában történő elhelyezése bizonyos esetekben hasonló hatású lehet, mint a magánelzárás esetén. Ki kell emelni, hogy a Fogdán a fogvatartottak nem magánelzárásukat töltötték. Az egyszemélyes elhelyezés nem eredményezheti a kommunikációs lehetőségek jelentős beszűkülését és nem vezethet szegregációhoz. A CPT is hangsúlyozza²³, hogy a magánzárkás fogvatartás rendkívül romboló hatással van az érintett mentális, szomatikus és szociális egészségére. A Fogda orvosa is javasolhatja indokolt esetben a fogvatartott nem egyedüli elhelyezését, amit a fogvatartásért felelős nem hagyhat figyelmen kívül. A fogvatartottak elhelyezésénél törekedni kell arra, hogy lehetőség szerint ne egyedül helyezték el őket a zárkákban, természetesen szem előtt tartva az elkülönítési szempontokat és a biztonságos őrzés követelményét.

²³ CPT 21. általános jelentésének [CPT/Inf (2011) 28] 53. pontja.

A fogvatartottak számára nem volt elérhető könyv, újság, televízió- vagy rádiókészülék. Olvasnivalók biztosításával a fogvatartottak tényleg töltött idejét értelmes tevékenység válthatná fel.

A női fogvatartottak zárkájában rossz volt az ablaknyitó, ezért a szellőzés sem volt megfelelő. Több fogvatartott panaszkodott arra, hogy csak hideg vízzel tudott fürdeni és a helyiségekben bogarakat látott. A bútorok repedezettek voltak, a helyiségek linóleumborítása felvált. A Fogda lépcsőházába a fűtésű burkolatán horpadások voltak találhatóak. A zárkákban továbbra sem volt kellő természetes fény, a neonsövek vibrálását a személyi állomány és a fogvatartottak is kifogásolták. A fogvatartottak zárkáiban nem volt WC, oda az őrk engedték ki a fogvatartottakat. A fogvatartottak szerint az őrk csak jelentős késéssel reagáltak a jelzésre.

A sétaudvar is nagyon leromlott állapotban volt. A felújítása nem odázható el. A BRFK 2016. évi fogdajelentése szerint a vizesblokkok elhasználódtak, vízkövesek, felújításra szorulnak. Részleges felújítási munkálatok ugyan történtek, de ettől függetlenül a Fogdát teljes körűen fel kell újítani. A rendelkezésemre bocsátott információk alapján hozzávetőleg 320 millió forint került elkülönítésre a Fogda felújítására.

A személyi állomány munkavégzési körülményei sem változtak: az őrk szerint a pihenő- és öltözőhelyiségben sürgető leginkább a felújítás. Az őri pihenőkben változatlanul gyér volt a természetes megvilágítás.

Előfordult, hogy a Fogdára kerülést követően a fogvatartott nem tudta értesíteni a hozzátartozóját.

Megállapítható, hogy a Fogdán sem a fogvatartási körülmények, sem a személyi állomány munkavégzésének a feltételei nem javultak. A helyiségek elégtelen megvilágítása, a koszos, penészes falak, az elhasználódott berendezési tárgyak, valamint a leromlott állapotú sétaudvar miatt a Fogda teljes körű felújításra szorul.

5. Intézkedések

A jelentésben feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszasságok orvoslása, illetve jövőben megelőzése érdekében a következő intézkedéseket kezdeményezem.

Az Ajb. 32. § (1) bekezdése alapján *felkérem a BRFK vezetőjét, hogy*

1. intézkedjen, hogy a fürdőben folyamatos legyen a melegvíz-ellátás;
2. tegye meg a szükséges intézkedéseket a Fogda zárkáinak felújítása érdekében, biztosítva a megfelelő megvilágítás és szellőzés feltételeit (a meghibásodott fénycsövek cseréje, az ablakok akadálytalan nyitása-zárása);
3. rendszeresen végeztesen kártevőirtást és ellenőriztesse a kártevőirtások eredményét;
4. fordítson figyelmet a Fogda tervezett teljes körű felújítása során arra, hogy mindegyik zárkához tartozzon WC;
5. biztosítsa, hogy az őrk késedelem nélkül reagáljanak a fogvatartottak jelzéseire;
6. gondoskodjon a sétaudvar haladéktalan felújításáról;
7. intézkedjen a személyi állomány munkavégzési feltételeinek javításáról (őri pihenők, konyha, zuhanyzó felújítása);
8. tegye meg a szükséges intézkedéseket azért, hogy az orvosi vizsgálat során csak az egészségügyi személyzet legyen jelen, illetve ha elkerülhetetlenül szükséges, az őrk hallótávolságon kívül legyenek jelen;
9. gondoskodjon arról, hogy az ételek energiatartalma fel legyen tüntetve az étlapokon;
10. intézkedjen, hogy a Fogdára az éjszaka során (a vacsora ideje után) bekerült fogvatartottak számára – amennyiben igénylik – biztosítsanak ételmezt;

11. törekedjen arra, hogy a zárkában lehetőség szerint ne egyedül helyezték el a fogvatartottakat (szem előtt tartva a befogadást megelőző orvosi vizsgálat eredményét, az elkülönítési szabályokat és a biztonságos őrzés követelményét);
12. intézkedjen egy rövid terjedelmű, könnyen érthető fogvatartotti tájékoztató elkészítése érdekében;
13. gondoskodjon arról, hogy a fogvatartottak rendelkezésére álljanak könyvek, újságok, lehetőség szerint TV készülékek;
14. biztosítsa annak lehetőségét, hogy a fogvatartott a Fogdára kerülésekor értesíthesse a hozzátartozóját.
15. fordítson figyelmet továbbra is a személyi állomány folyamatos képzésére.

Budapest, 2018. február 1.

Székely László

Melléklet

1. kép: a Fogda sétaudvara

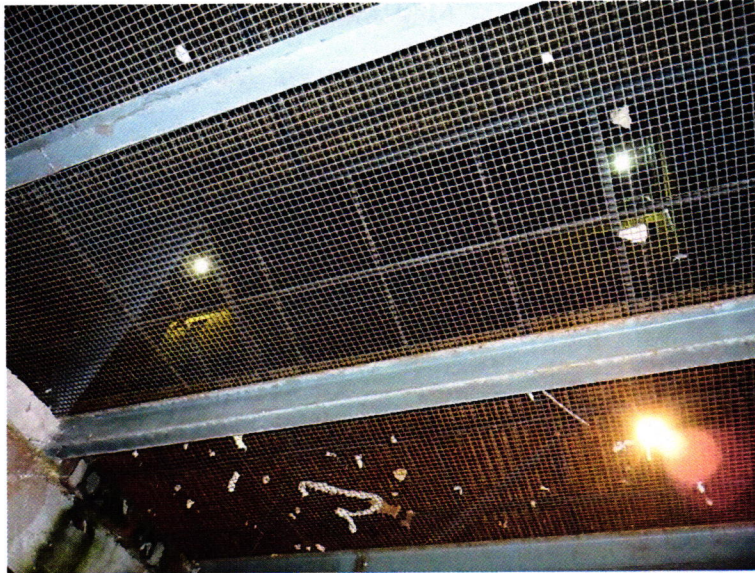

2. kép: a Fogda sétaudvara

3. kép: a Fogda sétaudvara

4. kép: a Fogda sétaudvara (rácsos tető)

5. kép: zárka a Fogdán

6-7. kép: beázás, penész nyoma a Fogdán

8. kép: szennyeződés a Fogda zárkájának falán

9. kép: sérült linóleum padló a Fogdán

10. kép: a szemetes teteje a hamutartó

11. kép: horpadások a fűtéscsövön

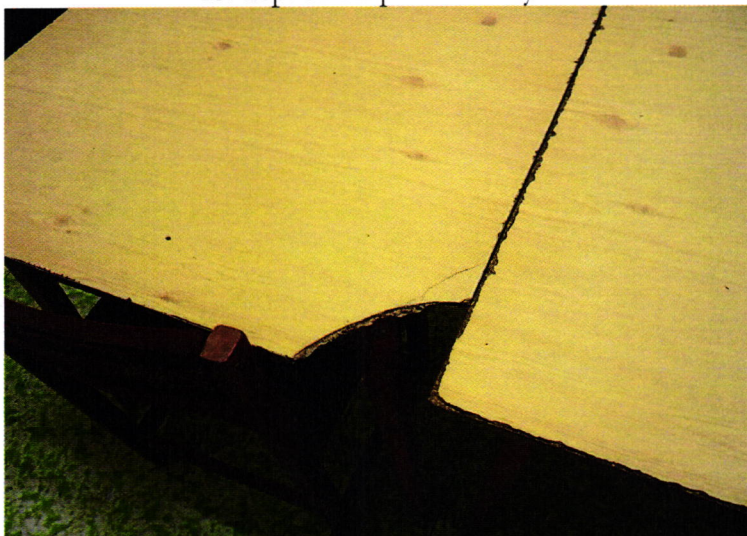

12. kép: horpadások a fűtéscsövön

13. kép: az őri pihenő-konyha

14. kép: repedt asztallap az őri pihenőben

1

15. kép: hiányos, rossz állapotú padló az őri pihenőben

16. kép: az őri zuhanyzó leromlott állapotban